

Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi Journal of Theatre Criticism and Dramaturgy

Kitap Değerlendirmesi | Book Review

 Açık Erişim | Open Access

Hayvanın Tiyatrodaki Yolculuğuna Güncel Bir Bakış

A Contemporary Outlook on the Animal's Journey in Theatre

Esra Ünlü Çimen¹

¹ Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çankırı, Türkiye

Öz

Tuğba Aygan'ın Çizgi Kitabevi Yayınları'ndan çıkan 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan (2024) başlıklı çalışması çağdaş İngiliz tiyatrosundan seçilmiş eserlerde hayvanın konumuna ve ona atfedilen anlamlara odaklanmaktadır. Hayvanın insanla olan ilişkisini tarihi ve felsefi bir zeminde tartışmaya açan kitap, insanın hayvan üzerinde kurduğu tahakkümü vurgularken bu durumun tiyatro performanslarına ve metinlerine de yansıdığını ortaya koymaktadır. Bu görüşü 21. yüzyıl İngiliz tiyatrosundan seçtiği oyunlarda ele alan yazar, tiyatrodaki hayvanın çoğu kez bir metafor veya sembol olarak yer aldığını ifade etmektedir. Yazara göre, oyunlarda hayvana dair göndermeler çoğu kez insanların kendi varoluşlarında hoşnut olmadıkları durumların dışı vurulmasıyla ilgilidir. İnsanın hayvana yönelik hükmedici yaklaşımının neticesinde en büyük zararı yine insanın göreceğini vurgulayan çalışma, birlikte ve daha eşit koşullarda yaşamının mümkün olduğunu ifade ederek insanlara hayvanla olan ilişkilerini gözden geçirmeleri gerektiği mesajını iletmektedir. Bu çalışma, Aygan'ın kitabını okuyuculara tanıtmayı amaçlamaktadır.

Abstract

Tuğba Aygan's book 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan (2024) published by Çizgi Kitabevi, displays the status of the animal and the meanings attributed to it in contemporary English theatre. Within a historical and philosophical framework, the book discusses the relationship between humans and animals, emphasizing the domination of animals by humans. It is argued that this domination is also demonstrated in theatrical performances and dramatic texts. The author underlines the animal mostly appears in theatre as a metaphor or symbol and addresses this perspective with reference to the selected plays. The author states that as a result of their domineering attitude to animals, people will finally harm themselves. The book highlights that the coexistence of humans and animals under more equal terms is possible and warns the readers to reconsider their relation with animals. The aim of this paper is to introduce Aygan's book to the readers.

Anahtar Kelimeler

Hayvan · İnsan-Hayvan İlişkisi · Tiyatro ve Hayvan · Hayvan Çalışmaları · İngiliz Tiyatrosunda Hayvan

Keywords

Animal · Human-Animal Relationship · Theatre and Animal · Animal Studies · Animal in English Theatre

“ Atf | Citation: Ünlü Çimen, Esra. "Hayvanın Tiyatrodaki Yolculuğuna Güncel Bir Bakış" *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*–
Journal of Theatre Criticism and Dramaturgy 42 (2026): 93–97. <https://doi.org/10.26650/jtcd.1787614>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2026. Ünlü Çimen, E.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Esra Ünlü Çimen esraunlu@karatekin.edu.tr

Tuğba Aygan'ın 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan (2024) başlıklı kitabı çağdaş İngiliz tiyatrosunda hayvanın temsil biçimlerine odaklanmaktadır. Tiyatro ve hayvan ilişkisine dair ülkemizde kaleme alınan öncü bir çalışma olarak nitelendirilebilecek eserin amacı “eleştirel hayvan çalışmaları” perspektifinden 21. yüzyıl İngiliz tiyatrosunda hayvanın anlamını ve konumunu irdelemektir¹. Üç ana bölümden meydana gelen kitap ele aldığı konuyu tarihi, felsefi ve edebi perspektiflerden incelemektedir. Bu nedenle çalışma yalnızca İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencilerine ve İngiliz tiyatrosu alanında çalışan akademisyenlere değil hayvan-insan ilişkisinin tarihsel ve ontolojik boyutlarına dair bilgi edinmek amacındaki herkese hitap edebilecek bir kaynaktır.

“Giriş” bölümünde Batı felsefesinde 19. yüzyıla kadar hayvanın insana göre ikincil bir konumda olduğuna dair yaygın bir kanının hüküm sürdüğünün altı çizilmekte; 19. yüzyılda Jeremy Bentham'ın ve sonraki yüzyılda Jacques Derrida'nın fikirleriyle hayvanın özerkliği konusunun gündeme gelmesinin hayvana yönelik tartışmalardaki belirleyici rolüne değinilmektedir. 1980'lere gelindiğinde insan-hayvan ilişkisinin dolanıklığının fark edilir bir hal almasına bağlı olarak “hayvan çalışmaları”nın hayvanın varlığını anlama ve yaşamını kolaylaştırma amacıyla felsefe, siyaset, hukuk gibi çeşitli disiplinleri kapsayan bir çalışma alanı olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir².

Aygan'ın “Giriş” bölümünde üstünde durduğu diğer bir husus hayvanın edebi anlatılarda kendisine her zaman yer bulmuş olmasına rağmen bu anlatılarda insanın ötekisi olmaktan öteye gidemediğidir. Sanatın ve edebiyatın en köklü formlarından olan tiyatronun ortaya çıkışından itibaren hayvanı bir metafor veya eğlence malzemesi olarak nesneleştirmiş olduğunu vurgulayan Aygan, 20. yüzyılın sonlarında Chaudhuri gibi çeşitli uzmanların hayvana yönelik kalıplaşmış yargıları yıkmak için hayvanın tiyatrodaki varlığına odaklandıklarını ifade etmektedir. “Giriş” kısmında kitabın içeriğine dair çizilen ana çerçeveden sonra birinci ve ikinci bölümlerde ele alınacak hususlar ve üçüncü bölümde incelenecek olan oyunların hangi perspektiflerden yola çıkılarak analiz edileceği hakkında okuyuculara detaylı bilgi verilmektedir³.

Kitabın birinci bölümü “Tiyatro ve Hayvan: Kısa Bir Tarihçe” başlığını taşımakta olup bölümün odak noktası Antik Yunan tiyatrosunda hayvanın yeri ve konumudur. Aygan, Dionüsia şenliklerinde keçi kurban edilmesi gibi örneklerden yola çıkarak tiyatronun ortaya çıkışından itibaren hayvanla iç içe oluşunu vurgulamaktadır. Tiyatro ve hayvan arasındaki varoluşsal birlikteliği vurgulamak amacıyla klasik oyunlara göndermelerde bulunan yazar, trajedilerde ve komedilerde hayvanların sahnede imge, maske, sembol veya gerçek bir sahne kişisi olarak bulunduklarını belirtmektedir⁴.

Antik Yunan tiyatrosundan seçtiği örneklerle tiyatro ve hayvanın kökensel bağını ortaya koyan Aygan, bu bölümün devamında hayvanın insanla ilişkisinde en baştan itibaren maruz kaldığı şiddetin teatral performanslardaki yansımalarına odaklanmaktadır. Yazarın ortaya koyduğu üzere, bu yansımanın bir örneği Antik Roma'daki gösterilerde hayvanların eğlence malzemesi olarak maruz kaldıkları vahşettir⁵. “Günah keçisi” kavramından yola çıkarak Orta Çağ boyunca hayvanların dini birer imge olarak kullanımına değinen yazar, Ortaçağ'da hayvanların kötülükle özdeşleştirilmesine dair kedilerin büyücülerle ilişkilendirilmeleri nedeniyle yakılmalarına da değinmektedir⁶.

Hayvanlara yönelik bu ve benzeri inanışların Rönesans döneminde de farklı şekillerde devam ettiğini belirten Aygan, insanlara zarar veren hayvanların yargılanmaları ve İngiltere'deki hayvan dövüşü geleneği hakkında okuyuculara bilgi vermektedir⁷. Hayvanların dönemin tiyatro oyunlarında metafor ya da canlı hayvan olarak yer aldıklarını ifade eden yazar, Aydınlanma Çağı ile birlikte hayvanlara karşı kötü muamelelere karşı toplumda oluşan tepkiye ve bunun sonucunda hayvana yönelik işkenceyi yasaklayan hukuki uygulamalara değinmektedir⁸.

¹Tuğba Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan (Konya-İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2024), 15.

²Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 11-13.

³Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 14-20.

⁴Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 21-23.

⁵Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 23-26.

⁶Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 29.

⁷Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 34-36.

⁸Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 38-39.

Kitabın ikinci bölümü “Hayvan Çalışmaları ve Tiyatro” başlığı altında Aristoteles, Pythagoras, Thomas Aquinas, Rene Descartes, Thomas Hobbes, Immanuel Kant, John Lock, Jacques Derrida gibi düşünürlerin insan-hayvan ilişkisine dair görüşlerine yer verilmektedir. Felsefeci Peter Singer’in ve hayvan hakları savunucusu Tom Regan’ın eserlerinin hayvanların hakları ve yaşamları konusundaki farkındalığın artırılmasındaki öncü rollerine değinen Aygan, “türcülük” kavramı üzerinde durarak bu anlayışın hayvanların sömürülmesine zemin hazırladığını vurgulamaktadır⁹.

Bu bölümde yazar “Antroposen” kavramını kısaca açıklamakta ve kavramın çağdaş tiyatrodaki yerine değinmektedir. Chaudhuri’nin ortaya koyduğu “Antropo-sahne” kavramına da yer veren yazar çağdaş tiyatro performanslarının insanı merkeze alması bakımından “antropo-sahne”yi örneklendirdiğini ifade etmektedir¹⁰.

Çalışmanın üçüncü bölümü “21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosunda Hayvan” üç alt başlıktan meydana gelmektedir. İlk kısımda Aygan’ın odaklandığı husus tarih boyunca iletişimde, kültürde, sanatta ve tiyatrodaki hayvanların genellikle birer sembol ya da metafor olarak yer almış olmasıdır. Bu argümanını Rönesans tiyatrosu ve modern tiyatrodan seçtiği örneklerle destekleyen yazar, 1970’li yıllarda hayvan çalışmalarının ivme kazanmasına rağmen İngiliz tiyatrosunda hayvanın varlığının sembolik ya da metaforik düzeyde kaldığını ifade etmektedir¹¹.

Aygan bu bölümde çağdaş İngiliz tiyatrosundan seçtiği örneklerle insanların sorunlarını ya da zayıflıklarını hayvanlar vasıtasıyla yansıttıkları görüşünü savunmaktadır¹². Bu noktada yazarın üzerinde durduğu ilk oyun Jon Bradfield’in Joshua Hepple ile yazdığı *Animal* (2023) adlı eseridir. Oyundaki David karakteri hem engelli oluşu hem de cinsel yönelimi nedeniyle toplum içerisinde bir ötekidir ve bu nedenle kendini bir hayvan olarak görmektedir¹³. David’in kendini hayvan üzerinden tanımlaması toplumdaki öteki konumuna ve değersizliğine vurgu yapar; böylece hayvan bir kez daha insandan aşağı bir varlık olarak tasvir edilmiş olur¹⁴. Yazar, seçmiş olduğu bu eserle çağdaş İngiliz tiyatrosunda da tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi hayvanın insandan aşağı bir varlık olarak görüldüğünü örneklendirmektedir.

Yazarın bu bölümde ele aldığı diğer oyun Anna Jordan’ın *Yen* (2015) adlı eseridir. Bu oyunda hayvanın varlığı semboliktir. Oyunda insan-hayvan ilişkisi şiddet bağlamında tartışılmakta olup şiddete maruz kalan hayvan hakkında yazar Hench karakterinin “[b]aşta çıkamadığı travmaları ve çaresizliği öfke formunda açığa çıkar ve bu öfkenin kurbanı olaylarda en az dâhili olan köpek olur”¹⁵ yorumunda bulunur. Öldürülen köpeğin yaşam hakkının yasalar kapsamında bir değerinin olmayışı hayvanın varlığının toplumsal düzende yeri olmadığının bir göstergesidir.

Bu bölümün ikinci kısmında insan-hayvan ilişkisi “yeme” olgusu üzerinden ele alınmaktadır. Aygan’ın bu bölümdeki argümanı günlük yaşamda büyük ölçüde görünür olmayan hayvanların insanlar tarafından tüketilmek üzere satışa sunulduklarında tamamen yok olmalarıdır. Bölümün odak noktasını oluşturan “yiyecek olarak hayvan” olgusu Moira Buffini’nin *Dinner* (Şölen, 2002) isimli eseri üzerinden ele alınmaktadır. Oyunda bir yandan bir ziyafet için toplanan karakterlerin kendileri için hazırlanan hayvanların “ete dönüşme sürecine” dair tutumlarına yer verilmekte¹⁶, diğer yandan hayvanların denek olarak laboratuvarlarda kullanılması konusu işlenmektedir. Bu bağlamda yazara göre bu metin hem hayvanın insanların dünyasında sofraya konulup tüketilecek bir yiyecek olarak görüldüğünü, hem de insana fayda sağlayacak çalışmalarda bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu kısımda incelenen bir diğer oyun Polly Creed’in *Humane* (2020) adlı eseridir. Oyun hakkında dünyada yaygın olan karnivor beslenmenin hayvanlar açısından neden olduğu kötü yaşam koşullarını yansıtmaya rağmen karakterlerin hayvanlara olan tutumunun insanmerkezci olduğu yorumu yapılmaktadır¹⁷. Yazara göre bu oyun da önceki oyunlar gibi

⁹Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 42-45.

¹⁰Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 49-50.

¹¹Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 57-60.

¹²Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 61.

¹³Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 62.

¹⁴Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 66.

¹⁵Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 76.

¹⁶Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 90.

¹⁷Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatrodaki Hayvan, 105-107.

insanın hayvanlar üzerindeki tahakkümüne dikkat çekmekte, oyun kişilerinin hayvanlara olan insanmerkezci tavrı çağdaş İngiliz tiyatrosunun bu yöndeki tutumunu imlemektedir.

Aygan, üçüncü bölümün son kısmında Dawn King'in *Foxfinder* (2011) ve Stef Smith'in *Human Animals* (2016) oyunlarını insanmerkezçiliği eleştiren ve bu anlayışın neden olduğu olumsuz sonuçları resmeden eserler olarak incelemektedir. Bu bölümde analiz edilen iki oyun da distopya türünde olup *Foxfinder* yakın gelecekte İngiltere'de yaşanan tilki karşıtlığını konu edinmektedir. Ülkede ve dünyada yaşanan çevresel felaketin sorumlusu olarak tilkiler görülmektedir. Yaşanan sel ve kıtlık gibi felaketlerin sebebi iklim değişikliğidir; fakat hükümet bu sorunların çözümü için sorumluluk almak istemediğinden tilkileri suçlamaktadır¹⁸. İnsanın hayvanı bir "günah keçisi" olarak tanımlamasının ele alındığı *Foxfinder*, bu yaklaşımın insanın aleyhine olan sonuçları resmetmesi bakımından insanmerkezçiliği eleştiren bir oyun olarak değerlendirilmektedir.

Yazarın ele aldığı son oyun Stef Smith'in *Human Animals* adlı oyunudur. Bu oyun da bir önceki oyun gibi yakın gelecekte İngiltere'de geçer. Hayvanların kontrolsüz artışına bağlı olarak bazı hastalıklar ortaya çıkar ve hastalıklardan insanların da etkilenebileceği endişesiyle somut deliller olmaksızın hükümet tarafından toplu hayvan katliamları başlatılır¹⁹. *Foxfinder* gibi *Human Animals* da "insanmerkezci düşüncenin olanaksızlandığı hayvanın kendisi olarak ve kendisi için varlığını yeniden sorgulamaya açar"²⁰.

Aygan, "Sonuç Yerine" başlıklı kısımda edebiyat ve tiyatro tarihinde hayvanların genellikle sessiz figürler olarak karşımıza çıktığına değinmektedir. Hayvanın insan karşısındaki ikincil statüsü ve onun tamamlayıcısı olduğuna dair kökleşmiş dünya görüşü yazar tarafından bir kez daha vurgulanmaktadır. İncelemede ele alınan oyunlarda hayvanın konumu tekrar özet halinde sunulmakta²¹, çalışmanın amacının "insanı uzun zamandır işgal ettiği merkezden uzaklaştırarak insan ve hayvan yaşamının birbirine bağımlılığının"²² tartışılması olduğu belirtilmektedir.

21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan (2024) edebiyat ve tiyatro dünyasında hep var olmasına rağmen özgün varlığı görmezden gelinmiş olan "hayvan"a odaklanmaktadır. Bu bakımdan, tiyatrodaki insan-hayvan ilişkisini hayvanı merkeze alarak irdeleyen çalışmanın amacı kaleme alınma biçimiyle uyumludur. Hayvan konusuna dair felsefi ve kuramsal bakış açıları, hayvan çalışmaları alanına özgü terimler ve kaynakçada yer verilen alanın öncü isimlerinin çalışmalarına atıflarla şekillenen kitap akıcı bir dille yazılmış olması bakımından alana yabancı okurlar tarafından da rahatlıkla okunabilecektir. Üçüncü bölümde analiz edilen oyunlar ele aldıkları konular itibarıyla birbirini tamamlamakta ve oyunlara yönelik tartışma metinlerden alıntılarla örneklendirilmektedir. Her başlıkta farklı bir bakış açısına odaklanması hayvan-insan ilişkisinin çok boyutlu olarak tartışılabilmesine imkan sağlamaktadır. Ülkemizde son yıllarda posthumanizm ve ekoeleştiri alanlarına duyulan ilginin artış gösterdiği göz önüne alındığında Aygan'ın çalışması bu alanlarda çalışanların başvurabileceği özgün bir eserdir. Doğal yaşamın dengesindeki bozulmaların insan hayatındaki olumsuz sonuçlarının gözle görülür hale geldiği günümüz dünyasında kitabın insanları baştan hayvan olmak üzere diğer canlılarla olan ilişkilerini gözden geçirmeye teşvik etmesi bilhassa anlamlıdır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

¹⁸Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 109-113.

¹⁹Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 123-124.

²⁰Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 136-137.

²¹Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 139-145.

²²Aygan, 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan, 146.

Yazar Bilgileri
Author Details

Esra Ünlü Çimen (Dr. Öğr. Üyesi)

¹ Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çankırı, Türkiye

0000-0001-6481-8854

esraunlu@karatekin.edu.tr

Kaynakça | Bibliography

Aygan, Tuğba. 21. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosundan Örneklerle Tiyatroda Hayvan. Konya- İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2024.

